

Антропологічні шукання

УДК 130.12+316.3

В. В. ХМІЛЬ¹, Т. В. ХМІЛЬ²

¹Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна (м. Дніпропетровськ), ел. пошта broun79@gmail.com, ORCID 0000-0003-4710-6681

²Національна академія державного управління при президентові України (Дніпропетровськ), ел. пошта KhmelT28@gmail.com, ORCID 0000-0002-1264-5450

АНТРОПОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА ПРИРОДИ ДЕРЖАВИ

Мета роботи. Дослідження пов'язане з пошуком нових засобів та методів обґрунтування етичних моральних норм як основи для громадянського втручання в життя держави. Криза певних соціальних теорій та моделей розвитку суспільств не завжди враховує місце та роль держави в соціальних, політичних та духовних перетворень. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити та піддати аналізу певні моделі стосовно антропологічної компоненти в соціальних відносинах, що надаються певними типами державних утворень з метою знайти динамічний погляд на майбутнє людини, нові виміри її самореалізації. **Наукова новизна** роботи полягає в розширенні уявлень про еволюцію свободи людини в різних історичних типах держав. Порівняльний аналіз розвитку держав та місця в них свободи людини надає можливість глибше усвідомити антропологічну детермінанту, яка поступово підпорядковує та бере під свій контроль державні інституції, що необхідні для гуманізації зовнішніх умов буття людини, а також виявити напрямки розбудови держави та простір для самодіяльності людини як “від чого” так і “для чого” необхідна свобода особистості. **Висновки.** Осмислення розвитку парадигмальних систем, що засновані на моральній складовій держави дає нову точку відліку для реформаторської діяльності, в напрямку зближення держави з загальнолюдськими цінностями. Держава, розбудовуючи себе на моральних загальнолюдських принципах просувається до свого самознищення, як силового поля влади.

Ключові слова: парадигма антропологічності, держава, людина, громадянське суспільство етика, мораль, постлібералізм.

Актуальність

Однією з проблем соціальної онтології – знайти засоби та методи осмислення тих вимірів буття людини, які виходять за межі економіки, політики, не вичерпується таким утворенням як держава, а іманентно включають в себе специфічне світовідчуття людської свободи та гідності.

В осмисленні напрямків розвитку держави та місця в ній смислових орієнтирів людини сьогодні існують дві протилежні концепції. Одна з них обґрунтовує позицію їх несумісності, що розвинені держави світу будуть розвиватися в напрямку неоліберальної моделі системної глобалізації “держав-систем”, “держав-регіонів”, на чому наполягають дослідники Л. Зідентоп [5], З.Бжежинський [3], А.Гальчинський [4] тощо, залишаючи осторонь проблему людини.

Інші аналітики відстоюють протилежну точку зору, в основі якої лежить припущення можливості їх органічного поєднання. Мова йде виключно про гуманістичну детермінанту ви-

живання людства, яка проявляє себе в взаємостосунках людини та держави, на чому наполягають російські філософи В. Спиридонова, В. Шевченко [1], осмислюючи антропологічні виміри російської держави, А.Крилов [7], здійснюючи аналіз еволюції ідентичності людини тощо.

Підтримуючи другу позицію стосовно антропологічного виміру держави, автори даної статті ставлять задачу розглянути людину, її активність та свободу через призму існування державних інститутів та можливостей надання ними повноцінних умов для історичного відтворення масштабу людини в духовній, політичній та культурній площині.

Доречно зауважити, що на нашу думку, в основі людського суспільства лежить субстанційна форма моральності, яка є проявом свободи людини у виборі власної ціннісної системи, що надає буттю людиновимірних та духовностверджуючих смислів, які пробивають собі шлях через історичні типи держав і суспільств. З одного боку, нами усвідомлюється, що зазначений підхід базується на метафізичній

Антропологічні шукання

передумові, з іншого – пошук субстанційності, як незмінної природи людини, виглядає доволі дискусійним, проте він не заважає подальшим філософським розвідкам.

З огляду на це, загальна логіка у взаємодії людини та держави на різних історичних етапах потребує додаткового осмислення антропологічного виміру, якому не було приділено в дослідженнях достатньої уваги.

Мета

На перший план виходить проблема: завдяки чому моральна складова, як узгоджена воля до сумісного життя більшості людей, домінує в життєдіяльності сучасних держав і як вона вирізняє себе в різних типах та моделях держави?

Історія людства свідчить, що майже усі існуючі політичні системи держав не були носіями високої ідеї моральності, проте на протязі багатьох століть зміст держав іманентно наповнювався ціннісними смислами, увагою до буття людини, що поступово наближає державу до її дійсної місії в цивілізаційних перетвореннях світу.

Людська історія є результатом діяльності людей, яка змінює антропологічний образ людини, її політичні та духовні запити, всупереч цілям різних типів державних утворень, які людина майже завжди сприймала як зовнішній примус. Принаймні, навіть попри все сказане, історичні етапи становлення держав сприяють збереженню та виживанню цивілізації, спираючись не на логіку, на етичні детермінанти історичного процесу, тому задача дослідження зводиться до вияву смислів державних утворень у відношенні до розкриття історичного буття людини.

Зазначена метатеорія прокладає собі шлях до духовної єдності усього людства, що, по словам К. Ясперса [15], формує “осьовий час” історії, закладаючи певні антропологічні парадигми.

Методологія

Методологія дослідження полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити та піддати аналізу певні моделі стосовно антропологічної компоненти в соці-

льних відносинах, що надаються певними типами державних утворень з метою знайти динамічний погляд на майбутнє людини, нові виміри її самореалізації. Мусимо перейнятися тим, що парадигмальний аналіз надає можливості піддати аналізу одночасно дві або декілька рівнів соціальних реальностей, одна з яких поступається своїм місцем іншій наслідуючи деякі якості, проте майбутні риси їх не завжди можливо визначити.

Виклад основного матеріалу

Становлення першої форми державності в плані антропологічності парадигми охоплює достатньо довгий історичний період, що розпочинається від первісних форм держав та закінчується пізніми теократичними державними утвореннями. Така модель держави теоретично відображена у Т.Гобса, де сутність держави втілена в її функції пригнічення та тиску на суспільство та особистість.

Перша парадигма пов'язується з традиційною державою вміщує в себе тиранічні форми відкритого примусу на кшталт матриці сім'ї, а з іншого боку, складного конгломерату влади державотворюючого етносу, феодално-вассальних форм залежності, сакралізації релігійної свідомості, що втілені в систему персоніфікованої влади. На різних етапах суспільства існували сільські спільноти, цехова організація та ін, як недержавні форми консолідації суспільства, але при цьому людина залишалася в сфері несвободи, оскільки існував жорсткий тиск на особистість.

Минулі органічні форми громад, такі як сім'я, ремісна спілка, сільська та міська спільноти тощо не були вільними зв'язками між членами суспільства. Пригнічена релігійністю, людина не мала голосу, була розчинена в традиціях, звичаях, владні стосунки поширювалися на простір культури, сім'ї, приватне життя, чим і визначалася її соціальна ідентичність.

Така система була основою різних типів деспотій, пануючих довгий історичний період завдяки відкритому примусу та владі. Держава розглядає людину як носія певних функцій та ролей, надаючи людині визначене місце в соціальній ієрархії як абсолютно підпорядкованого та регульованого об'єкта, тому влада зневажливо ставилася до своїх підданих. Будь

Антропологічні шукання

яке реформування держави приводять людину до перевантаженості обов'язками, а як наслідок – до деперсоніфікації людини.

Антропологічна парадигма в таких типах держав має свій зворотній прояв, ідеал якого в проголошенні колективних, а не індивідуальних свобод, перекладаючи відповідальність з індивіда на колектив.

Інституціонально-бюрократичне мислення не вміщає в себе ніяких свобод особистості, легальних можливостей відстоювати свої права, а дійсна свобода в такій державі усвідомлюється людиною як звільнення від пригнічення та пошук своєї невизначеної долі.

Друга форма державності в плані антропологічності парадигми охоплює держави ліберального типу, які побудовані на матриці ринкової економіки та громадянського суспільства. Образ такої парадигми проявився в житті сучасних розвинених демократичних держав, знайшовши своє теоретично відображення в концепціях Хаска, Нозіка, Д. Бела, А. Лефевра тощо.

Новий тип ліберальної держави, як антитеза державі прямого примусу, закладається на протязі XVIII-XIX ст. радше несе у собі антидержавну концепцію, нівелюючи роль держави в організації суспільства. Навпаки, громадянське суспільство стає консолідуючою силою, інститутами власності та ринкової регуляції, проте роль держави зводилася до мінімальних її функцій: охорони власності громадян, безпеки, створення загальних правил бізнесу, надаючи економіці функції ринкового самоврядування. Держава при цьому ставала автономним суб'єктом, закритою корпорацією, відірваною від громадянського суспільства.

Відділення влади від власності, а держави від громадянського суспільства свідчить про реалізацію класичної ідеї буржуазії – про економічну основу політичних свобод людини. З появою нових конституцій та права минулі традиції і вольності скасовуються при цьому з'являються рівні можливості щодо участі у формуванні загальної політичної волі. Позаяк, поява нового типу державності є породженням громадянського суспільства, члени якого перетворюються з підданих в громадян з політичними правами та економічними обов'язками.

До того ж слід зважати на те, що на початку

капіталістичної доби розпочався процес становлення сучасної людини, яка осмислює себе як особистість. Людина відчуває свободу не отожднюючи себе з класом, з цехом, спільнотою, відмежовуючи себе навіть від суспільства в цілому. При цьому свобода людини набуває особливого статусу в порівнянні з державами прямого примусу, як свобода для самореалізації себе. Зокрема, слід зауважити, що уявлення про свободу людини були достатньо нерозвиненими, вони витікали з економічних уявлень, таких як рівність, права на власність, а також прийняття опосередкованої участі в політичному житті.

Але принаймні, сфера громадянського суспільства існує як конгломерат культури, традицій, національної свідомості, формуючи етичну автономію як умову для самоздійснення людини.

Мораль в ліберальній демократії вимагає почути голос меншості, який завжди затихає в гулі більшості, й тому менша частина суспільства завжди вимушена зраджувати своєму ідеалу та своїй істині, особливо це безпечно, коли мова йде про питання морального змісту суспільного життя.

Держава ліберальної демократії спрямована на охорону прав особистості, поваги до самоцінності людини, свободи совісті, свободи слова, уявлення про справедливість. Домінування інтересів індивіда над державою привносило ціннісні установки в підприємницьку свідомість, а заодно несло у собі деякі ризики неврегульованості соціальних та державних інтересів. Такий погляд, вочевидь, свідчить, що ліберальна демократія відчувала свою незахищеність перед авторитарними та тоталітарними режимами, котрі використовують владу держави для обмеження прав і свобод особистості, при тому, “те, що губиться в сфері особистої свободи, повинно бути компенсованим на рівні національних цілей”, як зауважить про це Ф.Фукуяма [12, с.432].

Третя форма державності в плані антропологічності парадигми засновується на реаліях неолібералізму та ринкової економіки, як різновиду демократичного суспільства.

Починаючи з першої третини XX ст. розпочинається демонтаж держави ліберальної демократії «laissez-faire», створюючи нові співвідношення між державою, суспільством та люди-

Антропологічні шукання

ною, завдяки репресивному втручанню держави в усі сфери життєдіяльності суспільства, що несе загрозу повного контролю держави над суспільними інтересами. Активний стиль управління поглиблює впевненість можновладців, що репресивне втручання є найбільш ефективним засобом досягнення мети щодо спокою в державі.

Щоправда, треба відзначити той факт, що у другій половині минулого століття збільшився інтерес до етичних ідей, як принципів врегулювання суспільних інтересів та привело до активізації пошуку нових теоретичних моделей. Зазначалося, що ціннісне оновлення етичними нормами державних інституцій повинно лежати в основі законодавства, як однієї з умов морального відродження суспільства.

Проблема держави як етичної цінності, наприкінці XX ст., все більше проникає в політичну філософію, в соціологічну теорію та соціальну філософію з метою відродження цілісного погляду на буття, мова йдеться про повернення до ціннісного консерватизму, що суперечить постмодерністським поглядам на державу та людину, в яких повністю відсутня етична об'єднуюча сфера соціальної справедливості.

Проте конфлікт в сфері моралі вирував між державою та громадянським суспільством, а заодно і невизначеністю людиною, про що влучно зауважив Е.Фром [11] стосовно усвідомлення того, що державні структури працюють більш ефективно, якщо індивіди деперсоніфіковані, то ними набагато легше керувати, "вони більш покірливі та слухняні", а це трапляється тоді, коли індивід ідентифікує себе не з самим собою, а різними формами надособистого буття – партіями, профспілками, корпораціями, які прагнуть бути "суб'єктами історії" та змін. Така здогадка філософа свідчить про процес передачі прав особисті політичному організму держави, внаслідок чого людина не може висловити свою особисту думку з багатьох питань політичних та соціальних питань. Перед усім зазначимо: у сформованій ідеології свідомість неспроможна виокремити людину як унікальну та неповторну особистість, інакше кажучи, коли над особистістю панують ідеологічні важелі держави, як репресивне ціле, то можливості вибору індивіда не є вирішальними чинниками у визначенні рівнів людської свободи. Відтак людина не несе відповідальності, бо на її вибір

впливають зовнішні, незалежні від людини обставини, які обумовлені соціальним детермінізмом.

Проте неоліберальний тип держави зживає себе, постійним прагненням порушенням прав людини, корпоративністю чиновників, навіть, як про це влучно пише російський дисидент А.Зінов'єв «Держава прагне до створення гарантованих посад і прибутків для представників тих видів діяльності, які не є виробниками матеріальних благ та послуг» [6, с.7-8]. Вона прагне до посилення недемократичного сегмента системи влади і управління, до перетворення демократії в засіб маніпулювання масами.

Сучасне демократичне суспільство поставило під сумнів ознаки людини в її онтологічному вимірі, як умови дійсного людського буття в межах накопичених соціальних привілеїв, накопичених через звання, титули, професійних заслуг на державній службі те, що утворює ієрархічну структуру існування держави, що більше нагадує марноти повсякденності. Таке "емпіричне суспільство є онтологічною пухлиною, що відтворює себе потребами споживання, і ніяким релігійним духом неможливо перетворити це суспільство в елітарне" [8, с.250].

Неоліберальна модель держави формує споживацький світогляд, в основі якого лежить принцип пригнічення соціальних сил через втілення патерналістичної моделі поведінки в організацію управління, коли державою диктується певний стиль контролю за громадянами заради пільг. Громадяни взамін відмовляються від більшості своїх прав та свобод та відповідальності за своє буття. Зазначений ідеологічний контекст позбавляє населення від самостійного прийняття рішень, підпорядковуючись державним вимогам, єдиному етичному кодексу вигідному державі. В такій державі в суспільство впроваджуються елементи абсолютної етики, як умови для консолідації держави через поширення ідеології, що є майже універсальними для тоталітарних та авторитарних режимів. Зазначені етичні принципи виступають моральними істинами, які не підлягають оцінці, тому що свобода особистості, як моральний вибір, передбачена. Патерналізм полишає громадян будь-яких перспектив щодо контролю над державою, посилює соціальну інертність, диктуючи певну модель поведінки суспільству заради

Антропологічні шукання

гарантованих соціальних благ, а в більш широкому плані. впливають на політику, історію, культуру, відчуття свободи, коли народні маси стають обніжковленими, «за два століття активної соціалізації закінчилися її занепадом» [9, с.4].

Однією з особливостей неоліберальної ідеології є посилення недемократичних засобів управління та в перепризначенні демократичних інститутів в засоби маніпулювання масами, як одного з інструментів деформації суспільної свідомості. Причини появи маніпулятивних технологій стала підвищена активність громадянського суспільства, спрямованого на захист своїх громадянських прав, подальшої лібералізації суспільних відносин, які державі було вкрай загальмувати.

Демократичні механізми влади перетворюються на свою інакшість, досягаючи високого рівня соціального контролю, що звужує межі особистої свободи, перетворюючи людину на об'єкт замаскованого примусу.

Бажаної гармонії між державними апаратами та суспільством так і не було досягнуто, втім, інтереси громадянина та держави перебувають в розрізних площинах, позаяк існує та частинка людського існування та мінімальні свободи, які потребують позбавлення від соціального контролю, бо «проникнення в особистий простір свободи людини свідчить про наявність деспотизму» [2, с.49].

Загалом політичний шлях неоліберальної держави приводить до нових видів ідентичності, таких як споживацька, корпоративна, віртуальна, та втрати особистого ціннісного виміру, що відображається у відчуженні, маргіналізації, девіантній поведінці тощо, на протигагу сталим моделям особистої ідентичності з смислєжиттєвими мотивами та цілями людини.

Неоліберальному типу демократичної держави усе важче протидіяти різноманітним соціальним рухам, які свідчать про збільшення вимог громадянин щодо збереження прав людини, в колективній постановці соціальних цілей, соціальної справедливості, рівного доступу до якісної освіти, охорони прав споживачів, обмеження монополій, що свідчило про необхідність контролю суспільства над державою.

Нові соціальні запити громадянина спрямовані на скасування меж, які заважають самовизначенню та загальнолюдських цілепокладань

смислів його існування. Людина, що живе в злагоді з моральним цінностями, прагне бути суб'єктом свого самотворення, а не об'єктом зовнішньої маніпуляції, позаяк мета та цілі життя людині задаються зовні за допомогою державно-управлінського апарату, що стають перепоною на шляху власної самореалізації.

Масові демократичні рухи громадян закладають сьогодні глибокі моральні основи цивілізованим неозброєним протистоянням державній владі, втручаючись в соціальне буття, що складає підґрунтя для просування історії від правової держави – до моральної людини.

Нова парадигма співвідношення людини та держави з'являється постнеоліберальну добу як злам старих підходів та появи нових державотворчих моделей щодо розвитку людського капіталу.

Зазначена ситуація свідчить про подальший пошук ціннісної вертикалі держави, контури якої були знайдені на протязі довгого історичного періоду становлення людства, проте з'явилося ще більше прав на моральне втручання людини в буття.

Утім, сьогодні вже більш-менш визначені базові основи держав постіндустріального суспільства, які мають назву «соціальна держава», «постліберальна», «неполітична держава» [13], «гуманітарна держава» тощо, проте незважаючи на назви нових соціальних феноменів осмислення «ідеальних держав» проходить через гармонізацію цінностей, інтересів громадянина завдяки переорієнтації держави на нематеріальні культурні цінності.

Усі раніше існуючі держави втілювали «регресивні та неадекватні соціальні теорії», – як зауважує Хомський [14, с.7], – позаяк ідеології ідеології державного соціалізму та державного капіталізму, з реалізацією державного благополуччя засновувалися на хибних конструкціях.

Отже, насамкінець слід визначити, що справжня місія держави – це сприяти становленню самоуправління суспільних утворень з високим рівнем децентралізації, з правом особистості формувати власні цілі та засоби їх вирішення.

Постіндустріальне суспільство несе нові уявлення про демократію, виробляє нову ієрархію державних пріоритетів та передбачає смерть представницької влади, яка губить свій сенс. Представники партій, або інших верств населення створюють «реальність по домовле-

Антропологічні шукання

ності”, не вбачаючи при цьому загальнонаціональних цілей, бо представники різних верств не в змозі дійти консенсусу, так як їх багатоманітні потреби не можуть бути зведеними до однієї програми.

Якщо політичні системи індустріального суспільства досягали консенсусу в наслідок нерозвинених своїх потреб, то в постіндустріальних суспільствах потреби як якісно і кількісно змінюються, викликаючи нові форми політичного життя.

Постіндустріальні держави несуть нові уявлення про демократію, виробляють нову ієрархію державних пріоритетів.

На зміну минулим формам управління приходить нова форма соціального управління – демократія участі. Її призначення – це створення повноцінного життя та можливостей для самореалізації людини на якість людського капіталу.

Нові демократичні об'єднання вільних від власних структур людей створюють умови для реалізації суверенної особистості, яка повинна підвищуватися над державою завдяки своїм моральним якостям та стати альтернативою ієрархічній системі представницької влади.

З появою життєвоважливих потужних комунікаційних систем, широкодоступних інформаційних ресурсів, держава не в змозі обмежувати свободу на отримання інформації, розповсюдження вільної думки, що дають право на контроль над державою.

Не можна погодитися з тлумачення Е.Тофлера [10, с.451], що в основі влади постіндустріального суспільства та державних структур буде лежати інтелект, що стане визначним для людини та цивілізації. Недолік такого аналізу постліберальної держави як носія влади в гносеологізації соціальних відносин, зокрема, стосовно людини. Е.Тофлер відмежовує майбутню державу від духовного, ідеального боку буття, скасовуючи антропологічний підхід, моральну, емоціонально-психологічну складову людини. “Економіка знань” та новітні комунікативні технології повинна деструктивно формують свідомість через викривлений інформаційний простір, будуть, в першу чергу, сприйматися людиною з масштабу духовних потреб, а не тільки викликів технократичної цивілізації.

Важливість державного управління людьми

як специфічного засобу контролю минулих державних утворень входить в суперечність з новою реальністю, де має місце вільний вибір власних рішень та цілей вносить нове розуміння свободи, моралі, породжуючі ліберальні цінності та чесноти.

Нова епоха позбавляє суспільство від звичного соціологічного поділення суспільства класи, прошарки, змінюючи їх ідентичність через поліцентризм, що привело до ускладнення соціальної диференціації та ідентичності завдяки освіті, знанням, професійної належності, престижності. Утворення таких вільних об'єднань прискорює регулятивно-ціннісну адаптацію індивіда, в плані пошуку своєї особистісної ролі в збереженні національного образу життя, позаяк спільна мета суспільства не скасовується, а діє в унісон з наповненими гуманітарним змістом державними інституціями. Розширення сфери автономності стає основою гідності, особистої свободи, інтелектуальної енергії в досягненні поставленої мети та власних завдань. Держава поступово стає носієм моральності, справедливості та традиційних цінностей народу.

Неможливо погодитися з точкою зору Ф.Фукуями [12] стосовно взаємодії людини та постліберальних типів держав, щодо поняття “визнання”, як збуджуючого джерела соціального прогресу, що домінує над народами, націями, спільнотами, індивідами, зводячи всю історію людства виключно до ролі харизми та визнання. Визнання виступає у Фукуями універсальним ключем, за допомогою якого можна пояснити будь-яку таємницю, як спосіб історичного відбору в боротьбі за виживання на біологічному рівні, лідерство самців в тваринному світі, а також прогрес в людському співтоваристві. Це занадто спрощений підхід до розуміння специфічно соціального.

В такому підході вбачається гегельянський підхід з суперечливим існуванням сутностей, з неусувними есенційними протиріччями вводить нас в минулу логіку становлення та існування цивілізацій.

Самобудова людини, ототожнення її екзистенційними вимірами буття, що є фундаментом дійсного вкорінення люди в світ, докорінно відрізняється від соціального визнання та самоствердження, яке може відбуватися за рахунок інших людей, що не враховується американсь-

Антропологічні шукання

ким дослідником.

На наш погляд, пошук адекватної соціальної методології пізнання вимагає скасування протиставлення людини та держави, уникнення аналізу їх суперечностей, так як вони не суперечать, а доповнюють одно одне через глибоке осмислення соціально-політичне поняття “громадянськість”, яка є втіленням антропності.

Нова модель держава соціального достатку не зможе відтворювати патерналістичну модель та соціальну пасивність громадян, а створить умови для широких інвестицій в культуру, освіту та у можливості вибору людиною свого майбутнього в середовища в світі культурних надбань людства.

Створений громадянським суспільством та оновленою державою світ принесе нову мораль, нову етику, нове розуміння людини, новий образ повнокровного життя, створення умов для життя та можливості реалізації себе нові стосунки між людьми.

Активний пошук нової форми державності в плані антропологічності парадигми в контексті сучасних держави, має надію завершитися дійсними цінностями гуманітарної політики, відтворенням громадянського світу, гідності людини, справедливості, реалізації загального блага. Гуманістичні цінності змінюють шкалу пріоритетів – людський капітал та його якість стануть головною турботою держави та її інституцій.

Наукова новизна

По мірі зміни історичних типів держав простежується певна закономірність збільшення значимості антропологічної складової в організації суспільного життя, яка буде прогресувати за межами матеріально орієнтованої цивілізації в плані небаченого простору для свободи, духовності, повноти людської екзистенційності, яка в історичному майбутньому надасть пріоритету творчій людині, а не державі. Динамічний погляд на майбутнє людини дає новий вимір її самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антропологическое измерение российского государства [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии ; Отв. ред. В.Н. Шевченко. – М.: ИФРАН, 2009. – 214 с.

Висновок

Пошук нової ієрархічної організації світу на фазі більш високого його рівня його складності, де домінятою стане духовне та моральне відтворення людства, доцільно шукати на шляху завдяки наповнення соціальної держави антропологічним змістом.

Здійснений аналіз декількох історичних типів держав, таких як: традиційна держава прямого примусу, ліберальна, неоліберальна та постліберальна держава, в яких чітко простежується антропологічна складова історичного процесу.

Осмислення розвитку парадигмальних антропологічних викликів свідчать про запити розвинених суспільств на тотальне запровадження моральних принципів, що стає новою точкою відліку для державних інституцій та наповнення новими смислами загальнолюдських цінностей.

Виділення антропологічної парадигми держави дає можливість виявити для більш глибоке усвідомлення антропологічної детермінанти, яка поступово підпорядковує собі зовнішні обставити, умови гуманістичного прогресу людства. виявляє напрямки розбудови та призначення свободи людини як свободу “від чого” так і свободу “для чого”.

В державах прямого примусу, свобода зводиться до свободи “від чого” проте, починаючи з ліберальних, неоліберальних та постліберальних типів демократичних держав, свобода людини вкорінюється в свідомість як прагнення для самобудови себе, тобто, “для чого”. Держави та її інститути закладають певний простір для свободи особистості, через яку вона сприймає дійсність, створюючи позитивний образ світу з широким полем реалізації своїх можливостей.

2. Берлин, Исайя. Философия свободы. Европа / Предисловие А. Эткінда. М.: Новое литературное обозрение, 2001. 448 с.
3. Бжезинский, З. Стратегический взгляд. Америка и глобальный кризис / Пер. с англ. — М.: Астрель, 2012
4. Гальчинський А. Глобальні трансформації, концептуальні альтернативи. Методологічні

Антропологічні шукання

- аспекти: Наук.вид. – К. Либідь. – 2006. – 312 с.
5. Зидентоп Л. Демократия в Европе. М.: Логос, 2001. – С. IX–XXXVI. Издательство: Логос Москва 360 с.
  6. Зиновьев А. Запад. – М.: Изд-во Алгоритм, 2007 – 512 с. с.7-8.
  7. Крылов А. Н. Эволюция идентичностей: кризис индустриального общества и новое самосознание индивида. М.: Издательство НИИ, 2010. – 272 с.
  8. Левинас Эммануэль. Время и другой. Гуманизм другого человека. Перевод с французского А. Парибка. – Высшая религиозно-философская школа. – Санкт-Петербург. 1998. – 264 с.
  9. Силичев Д.А. Социальные последствия перехода от индустриализма и модерна к постиндустриализму и постмодерну. \ «В.Ф.» – н.7. – 2005 – С.3-20.
  10. Тоффлер Элвин. Метаморфозы власти: Знание, богатство и сила на пороге XXI века / Пер. с англ. Науч. ред., предисл. П.С.Гуревича. – М.: 2004. – 528 с.
  11. Фромм Эрих. Бегство от свободы. – Изд: Академический проект, М.: 2007.- 388 с.
  12. Фукуяма Фрэнсис. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма; пер с англ. М.БЛевина. – М: АСТ: АСТ МОСКВА: Полиграфиздат, 2010. – 588 с.
  13. Хмель В.В. Государство и общество: грани свободы – Днепропетровск, 1998 – 197с.
  14. Хомский Н. Государство будущего / Ноам Хомский. — М.: Альпина нон-фикшн, 2012. — 104 с.
  15. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем.— М.: Политиздат, – 1991.— с.262-264.

В. В. ХМЕЛЬ¹, Т. В. ХМЕЛЬ²

¹Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна (г. Днепропетровск), эл. почта broun79@gmail.com, ORCID 0000-0003-4710-6681

²Национальная академия государственного управления при президенте Украины (Днепропетровск), эл. почта KhmelT28@gmail.com, ORCID 0000-0002-1264-5450

АНТРОПОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПОНЕНТА ПРИРОДЫ ГОСУДАРСТВА

Цель работы. Исследование посвящено поиску новых методов и способов этического обоснования гражданского участия в деятельности государства. Недостаточность признанных социальных концепций и основанных на них моделей общественного развития упускают роль антропологического фактора в этих процессах. **Методология** анализа включает в себя компаративный метод, историко-логический, структурный. Такие подходы к материалу позволяют раскрыть и проанализировать исторически преходящие модели взаимодействия институтов государства и гражданского общества с точки зрения антропологической составляющей в направлении создания новых форм человеческой самореализации. **Научная новизна** статьи заключается в расширении представлений об эволюции свободы человека в зависимости от исторических типов государств. Сравнительный анализ государственных функций и их влияние на сферу свободного развития личности дает возможность глубже осознать антропологическую детерминанту, которая постепенно подчиняет и берет под контроль государственные институты с целью гуманизации внешних условий социального бытия, а также выявить основные пути построения государства как пространства не столько «свободы от...», но прежде всего «свободы для...», что задает морально-этические координаты социализации личности. **Выводы.** Осмысление развития парадигмальных систем, основанных на моральной составляющей государства, дает новую точку опоры для реформаторской деятельности в сторону сближения государственных и общечеловеческих ценностей, итогом чего будет существенное сужение силового поля институционализированной власти, вплоть до ее самоуничтожения.

Ключевые слова: парадигма антропологичности, государство, человек, гражданское общество этика, мораль, постлиберализм.

Антропологічні шукання

V. V. KHMIL¹, T. V. KHMIL²

¹Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan (Dnipropetrovsk), e-mail broun79@gmail.com, ORCID 0000-0003-4710-6681

²National academy of public administration at the president of Ukraine (Dnepropetrovsk), e-mail KhmelT28@gmail.com, ORCID 0000-0002-1264-5450

ANTHROPOLOGICAL ASPECT OF THE NATURE OF THE STATE

The purpose of the research is to find new ways and methods to substantiate ethic and moral standards as the basis of civil interference into the life of the state. The role and place of the state in social, political and spiritual transformations are not always considered due to the crisis of certain social theories and models of state development. **Methodology** of the research is based on comparative, historical and logical methods. The applied investigation methods enable to reveal and analyze specific models related to anthropological aspect in social relations used in definite types of state formations in order to find that dynamic outlook on future and personal fulfilment of a human. **The scientific novelty** is in concept to broaden the representation of freedom evolution of a human in different historic types of states. Comparative analysis of state development and the place of human freedom in them helps firstly, conceive anthropological determinant, the one that gradually places under control state institutions which are necessary for humanization of external conditions of human beings and secondly, find out possible directions of state development and freedom for human activity. **Conclusions.** Understanding and reasoning of paradigm systems development based on moral constituent of the state is an anchoring point for the reforming state towards human values. The state developing on moral human principles gravitates towards its self-destruction.

Key words: anthropology paradigm, state, human, ethics, civil society, moral, post-liberalism.

REFERENCES

1. Antropologicheskoe izmerenie rossiiskogo gosudarstva [Tekst] / Ros. akad. nauk, In-t filosofii ; Otv. red. V.N. Shevchenko. – M.: IFRAN, 2009. – 214p
2. Berlin, Isajja. Filosofija svobody. Evropa / Predislovie A. Jetkinda. M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2001. 448 p.
3. . Bzhezinskij, Z. Strategicheskij vzgljad. Amerika i global'nyj krizis / Per. s angl. — M: Astrel', 2012
4. Gal'chinskii A. Global'ni transformacii, konceptual'ni al'ternativi. Metodologichni aspekty: Nauk.vid. – K. Libid'. – 2006. – 312 p.
5. Zidentop L. Demokratiiia v Evrope. M.: Logos, 2001. – C. IX–XXXVI. Izdatel'stvo: Logos Moskva 360 p.
6. Zinov'ev A.Zapad. – M.: Izd-vo Algoritm, 2007 – 512 p. ,7-8pp.
7. Krylov A. N. Jevoliuciia identichnostei: krizis industrial'nogo obshhestva i novoe samosoznanie individa. M.: Izdatel'stvo NIB, 2010. – 272 p.
8. Levinas Emmanuel'. Vremia i drugoi. Gumanizm drugogo cheloveka. Pervod s francuzskogo A. Paribka. – Vysshaja religiozno-filosofskaia shkola. – Sankt-Peterburg, 1998. – 264 p.
9. Silichev D.A. Socialnye posledstviya perehoda ot industrializma i moderna k postindustrializmu i postmodernu. \ «V.F.» – n.7. – 2005 –3-20pp.
10. Toffler Elvin. Metamorfozy vlasti: Znanie, bogatstvo i sila na poroge XXI veka / Per. s angl. Nauch. red., pre-disl. P.S.Gurevicha. – M.: 2004. – 528 p.
11. Fromm Erih. Begstvo ot svobody. – Izd: Akademicheskii proekt, M.: 2007.- 388 p.
12. Fukuyamy Frensis. Konec istorii i poslednii chelovek / Frensis Fukuyama; per s angl. M.B Levina. – M: ACT: ACT MOSKVA: Poligrafizdat, 2010. – 588 p.
13. Khmel' V.V. Gosudarstvo i obshhestvo: grani svobody – Dnepropetrovsk, 1998 – 197pp.
14. Khomskii N. Gosudarstvo budushchego / Noam Khomskij. — M.: Al'pina non-fikshn, 2012. — 104 p.
15. Yaspers K Smysl i naznachenie istorii: Per. s nem.— M.: Politizdat, – 1991.— 262-264pp.

Надійшла до редколегії 30.04.2015

Прийнята до друку 21.05.2015